

5. Четвертак В., Локтева А. Интегрований урок в технічному музеї як ефективний спосіб популяризації науки у роботі з підлітковою категорією відвідувачів. Матеріали Двадцять шостої Всеукраїнської конференції молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів, присвячена 30-річчю незалежності України. – К.: Талком, 2021. С. 214-217.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-237-1-17>

**REGIONAL MUSEUMS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS
OF THE WAR WITH RUSSIA (ON THE EXAMPLE OF THE RIVNE
REGIONAL MUSEUM OF LOCAL LORE)**

**РЕГІОНАЛЬНІ МУЗЕЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
З РОСІЄЮ (НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНСЬКОГО ОБЛАСНОГО
КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ)**

Samsoniuk T. M.

*Candidate of Historical Sciences,
Deputy Director on Development
and Digital Technologies
Implementation*

*Rivne Regional Museum of Local Lore
Rivne Regional Council
Rivne, Ukraine*

Самсонюк Т. М.

*кандидат історичних наук,
заступник директора з розвитку і
впровадження цифрових технологій
Комунальний заклад «Рівненський
обласний краєзнавчий музей»
Рівненської обласної ради
м. Рівне, Україна*

Загарбницька війна, розпочата росією 24 лютого 2022 р. супроти Незалежної України, поставила крапку на численних новаторських проєктах, започаткованих в музейній галузі України. Найважливішим з таких була президентська програма «Велика реставрація». 2021 р. спеціальна комісія обрала 109 об'єктів для участі в трирічній програмі [3].

9 лютого 2022 р. Уряд України затвердив порядок надання субвенції з державного бюджету для об'єктів, що перебувають в комунальній власності [4].

У Рівненській області надані кошти передбачалися на реставрацію пам'ятки архітектури національного значення «Гімназія 1839 р.», в якій нині знаходиться Рівненський обласний краєзнавчий музей (далі РОКМ). Заявлена кошторисна вартість у поточних цінах на

15 листопада 2021 р. складала 51534, 984 тис. грн. [1, арк. 6]. Початок реставраційних робіт був запланований на березень 2022 р.

Аби потрапити до «Великої реставрації» музей мав виконати ряд умов. Зокрема, затвердити науково-проектну документацію та Стратегію розвитку. Остання була затверджена науково-методичною радою РОКМ у січні 2022 р. [5].

24 лютого 2022 р. музейники усієї України, як і всі українці, опинилися в новій жакливій реальності. Частина музеїв, що знаходяться в областях сусідніх з країною-агресора не мала жодного шансу бути евакуйованими. Серед таких Музейно-виставковий центр «Тростянецький» – садиба Л. Кеніга в Тростянці Сумської області. Співробітники якого, вже о 10.00 год 24 лютого спостерігали як вулицями Тростянця їдуть танки окупантів. За кілька днів, з туристично-перспективної локації, садиба перетворилася на штаб-квартиру загарбників. За 33 дні окупації в музеї була знищена уся облікова та внутрішня діловодна документація. Під час відступу росіяни замінували частину садиби. Збитки завдані окупантами наразі встановлюються комісією, до якої увійшли представники Міністерства культури та інформаційної політики (далі МКІП) та громадських організацій, зокрема Штабу порятунку спадщини / Heritage Emergency Response Initiative.

Станом на 15 червня 2022 р. на території України пошкоджено або зруйновано 30 музеїв, серед яких будівля Художнього музею у Маріуполі та музей Григорія Сковороди на Харківщині [2]. Відкритим залишається питання, хто і як мав коригувати, розробляти логістику та надавати дозволи на евакуацію музеїв з гарячих точок. За словами директорки Луганського обласного краєзнавчого музею О. Мілованової, вона так і не отримала чіткої відповіді від МКІПу чи може евакуювати музейну колекцію з Старобільська до Львова де Луганський музей погодився прийняти музей «Територія терору». Не маючи можливості евакуюватися, свої унікальні колекції втратив Мелітопольський міський краєзнавчий музей та вже згадуваний Художній музей у Маріуполі. У числі втраченого скіфське золото IV ст., картини А. Куїнджі та І. Айвазовського.

Дещо інша ситуація склалася з музеями в центральній частині України. Музеї Києва, Дніпра, Харкова встигли демонтувати і перемістити свої колекції до безпечних місць, однак і тут не йшлося евакуацію. Питання «в чому?», «чим?» і «куди?» залишалися відкритими. Не існувало жодної інструкції від МКІПу чи місцевих органів влади, як мають діяти музейники в ситуації війни. На online-нарадах директорів музейних закладів закликали діяти виходячи з

ситуації на власний розсуд, попередивши, що вони будуть нести персональну відповідальність за втрату колекцій чи майна.

Музейники на заході України мали значно вигідніші умови, ніж їхні колеги на сході та центрі України. Вони мали час на демонтаж експозицій та переміщення колекцій в укриття. От тільки музеї не були забезпечені пакувальними матеріалами, а РОКМ ще й не мав підвалів, куди міг би перемістити власну унікальну колекцію, як це зробили інші музейні заклади. У перші дні війни частина працівників музею залишила Україну, а четверо наукових співробітників пішли добровольцями в Територіальну оборону і ЗСУ. Музейники, котрі лишилися в місті, з членами своїх родин, почали демонтаж експозиції. Важливо було зберегти предмети з дорогоцінних металів, стародруки, колекцію ікон та живопису. За власні кошти адміністрація музею придбала наявні в місцевих торговельних мережах пакувальні матеріали: гофрокартон, скотч, мішки. Найскладнішим виявилось забезпечити збереження колекції скульптур з білого мармуру авторства Т.-О. Сосновського. Скориставшись методичними рекомендаціями американських колег, скульптури затагнули стрейч-плівкою, помістили в фанерні ящики і зафіксували монтажною піною та пінопластом. Матеріали для виготовлення ящиків були надані місцевими волонтерами.

Самотужки працівникам музею довелося шукати пісок, мішки і транспорт для їх доставки в музей. За два дні найбільш вразливі місця музею, як то фасадні вікна, були зашиті OSB-плитами та закладені мішками з піском.

Важливим залишалося питання охорони музею, яка повністю лягла на плечі музейників. Ситуацію ускладнював той факт, що один охоронець звільнився з початком війни, а ті, що мешкали за межами міста, не могли доїжджати до роботи через відсутність громадського транспорту.

У середині березня Благодійна організація «Фонд Рівненського краєзнавчого музею» (далі БФ) офіційно звернувся до ALIPH Foundation з проханням допомогти посилити безпеку музейних приміщень. Фондація повністю профінансувала модернізацію системи відеонагляду, охоронної сигналізації та організації системи розмежування доступу в приміщення фондів та адміністративного корпусу. Загалом було надано 363 784 тис. грн. Одночасно БФ налагодив співпрацю з ГО «Мнемоніка», яка надала кошти на купівлю пластикових контейнерів для збереження крихких музейних предметів: кераміки, колекції писанок, природних мінералів, тощо. У кілька траншів, через БФ, до музею почали надходити пакувальні матеріали від Громадської ініціативи «Центр порятунку культурної спадщини» та

Штабу порятунку спадщини. Від Komitet Pomocy Muzeom Ukrainy БФ отримав ноутбук. У серпні, в рамках проєкту «Забезпечення збереження документів та архівних фондів українських партнерських установ Мережі допомоги пережившим націонал-соціалістичні переслідування», БФ підписав угоду з Museum Berlin-Karlshorst про фінансову допомогу на оцифрування музейної колекції та облікової документації.

Попри війну, в травні 2022 р. РОКМ відновив свою роботу для відвідувачів, серед яких з'явилася нова цільова аудиторія – внутрішньо-переміщені особи, яких 897 чол. були присутніми на музейних заходах від початку війни. Спочатку заходи відбувалися лише на подвір'ї музею, де екскурсійне обслуговування здійснювалося по вуличній експозиції. Було створено кілька фотозон, функціонував «Музейний вернісаж» зі змінними виставками. У рамках проєкту «Вулична експозиція», розпочато під час Covid-19, було реалізовано кілька змінних виставок. У червні-липні музей вперше мав досвід літнього табору для дітей «Коло навколо» у партнерстві з ГО «Інститут креативного міста». Не припиняла роботи група з переведення облікової документації в електронний вигляд, сектор впровадження цифрових технологій оцифрував стародруки та рукописи з колекції РОКМ. Спільно з Державним архівом Рівненської області музей продовжує роботу над проєктом «Репресована Рівненщина. У рамках якого здійснюється оцифрування архівно-слідчих справ та приватних документальних колекцій осіб, репресованих радянським тоталітарним режимом на території Рівненської області.

Війна продемонструвала неспроможність вертикалі української влади подбати про українську культурну спадщину. Музейна галузь, яка завжди фінансувалася за залишковим принципом, виявилася у надкритичному стані. Навесні 2022 р. активізувався волонтерський рух і музеї почали отримувати колосальну допомогу з країн Європи. Найперше це були пакувальні матеріали, техніка і обладнання для оцифрування музейних колекцій, засоби протипожежної безпеки. Варто зауважити, що перед багатьма музеями відкрилося «вікно можливостей». Їм вдалося забезпечити потреби, на які в місцевих бюджетах завжди бракувало коштів. Відтепер виникла необхідність в кваліфікованих працівниках, які могли б працювати на наявних технічних засобах та мати навички роботи зі спеціалізованим програмним забезпеченням.

Література:

1. Експертний звіт (Позитивний) Філії ДП «Укрдержбудексперта» у Рівненській області, щодо розгляду проєктної документації на

будівництво, реєстраційний номер EX01:0160-6626-2899-2110 від 31 грудня 2021 р. Рівне.

2. Названо кількість зруйнованих музеїв та пам'ятників в Україні через війну. Слово і діло. Аналітичний портал. 15 червня 2022 р. URL:<https://www.slovoidilo.ua/2022/06/15/novyna/suspilstvo/nazvano-kilkist-zrujnovanyx-muzeviv-ta-pamyatnykiv-ukrayini-cherez-vijnu> (дата звернення: 23.08.2022).

3. Обух В. Перші успіхи й великі плани «Великої реставрації». Укрінформ 24.12.2021 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ekonomy/3375162-persi-uspilhi-j-veliki-plani-velikoi-restavracii.html> (дата звернення: 21.08.2022).

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2022 р. № 108 «Про затвердження Порядку та умов надання у 2022 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів ремонтно-реставраційних та консерваційних робіт пам'яток культурної спадщини, що перебувають у комунальній власності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.08.2022).

5. Протокол науково-методичної ради КЗ «РОКМ» РОР № 2 від 31 січня 2022.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-237-1-18>

CURRENT APPROACHES TO COLLECTING MATERIALS ON THE TOPIC «VOLUNTEER MOVEMENT IN UKRAINE»

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ЗБОРУ МАТЕРІАЛІВ З ТЕМИ «ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ»

Stadnik Y. O.

*Senior Researcher at the Department
of scientific exposition I.
M. F. Sumtsov Kharkiv Historical
Museum
Kharkiv, Ukraine*

Стаднік Ю. О.

*Старша наукова співробітниця
науково-експозиційного відділу I.
Харківський історичний музей
імені М. Ф. Сумцова
м. Харків, Україна*

Критичний для України період, що розпочався в 2014 році, запустив процес формування всенародного волонтерського руху, показавши здатність українців до мобілізації сил і ресурсів [5, с. 83]. У 2022 році